

„Az írás a mai napig élmény számomra”

Podmaniczky Szilárddal beszélget Ménesi Gábor

– *Mennyiben járult hozzá íróvá válásodhoz gyermekkorod, szülőfalud és az a családi miliő, amelyben felnőtél?*

– Nagyon bonyolult és összetett kérdés, hogy hogyan kezdtem írással foglalkozni. Annak ellenére, hogy kis füzetekbe írogattam, nem akartam író lenni. Ez eleinte csupán szórakozás volt számomra. A mai napig is olyan élmény a gyermekkori írásmód, amelyhez vissza kell térnem, ha nagyon elszalad velem a ló, mert tudni akarom azt, hogy milyen az írást játékként művelni.

Az utóbbi időben keletkezett írásaiban különösen fontos helye van szülőfalumnak, Jászkarajenőnek. Olyan élményeket gyűjtöttem ott, amiket újra és újra elmesélek magamnak a szövegeimben. Úgy emlékszem vissza gyermekkorom színterére, mint egy mesevilágra. Valószínűleg persze nagy különbség van a fejemben létező és a valós Jászkarajenő között. Azt, hogy a család és a gyermekkori környezet hogyan segített íróvá válásomban, konkrétan nem tudom megmondani. Tény azonban, hogy mindaz, amit akkor magamba szívtam, beleszövődött írásaimba.

– *Milyen meghatározó olvasmányélményeid voltak?*

– Nagyon szerettem az Amundsen Déli-sark expedíciójáról szóló könyvet. Érdekes módon indiántörténeteket nem olvastam, azokat inkább filmen néztem. A legnagyobb élményt a homéroszi eposzok jelentették számomra, hosszú évekig nem tudtam szabadulni a hatásuk alól: meghatározták írás- és gondolkodásmódomat.

– *Cegléd, Budapest, Szeged – három város, ahol hosszabb-rövidebb időt töltöttél. Mit jelentenek számodra ezek a helyszínek? Mennyire fontos egy alkotó életében az a közeg, ahol él?*

– Cegléd azért fontos számomra, mert ott jártam gimnáziumba, illetve jelenleg ott élek a szüleim. Budapesten mindössze egy évet töltöttem, de nem szerettem, mert túl sűrű számomra a nagyvárosi közeg. Szegeden lassan tizenöt éve élek. Erről a városról jelen pillanatban azért nem tudok sokat mondani, mert túl közel van, benne élek. Lehetséges, hogy más városban nem tudtam volna olyan életet élni, amit magamnak kitaláltam és meg akartam valósítani.

Műveimben nem különülnek el az említett helyszínek. Amikor írok, fejemben van egy utca, egy ház, vagy bármi, ami az adott helyhez köt. Általában sok minden montírozódik össze: a spanyol tengerpart, egy francia utcarészlet és Szeged egyaránt megjelenhet egy-egy írásomban.

– *A gimnázium befejezése után a Budapesti Műszaki Egyetemre jártál, majd a szegedi tanárképző főiskola matematika-fizika szakán tanultál, ahol diplomát is szereztél. Hogyan keveredtél a reál tudományok területére?*

– Ez oda vezethető vissza, hogy gyermekkoromban csillagász szerettem volna lenni. Később is érdekelt a fizika és a matematika. A humán tudományokhoz tantárgyként nem vonzódtam, a reáliák valahogy kézzelfoghatóbbak voltak számomra. Közben persze iz-

gatott az irodalom. Elővettem például Petőfi és József Attila köteteit, és az ő verseik ritmusára saját verseket faragtam.

– *Tehát már gyermekkorodban trogattál. Hogyan jutottál el a publikálásig? Hol jelentek meg első írásaid?*

– Valójában egy-egy apró elismeréssel életben lehetett tartani bennem a hitet, hogy van értelme annak, amit írok. Olyan volt ez számomra, mintha megtanultam volna repülni. A szegedi főiskolán ismerkedtem meg olyan emberekkel, akik másképpen gondolkodtak az írott szövegről, mint én, vagyis publikálandó nyersanyagot láttak benne. A legtöbb folyóirattól visszaküldték munkáimat, végül a *Szegedi Egyetemen* jelentek meg írásaim.

– *Kiket említenél ebből a szegedi irodalmi társaságból?*

– Nagyon sokan voltunk itt abban az időben, de Kurdy Fehér János, Háy János és Solymosi Bálint állt hozzám legközelebb.

– *Mit jelentett számodra az ő barátságuk? Másképpen alakult volna-e az életed, ha nem ismerkedsz meg velük?*

– Miután elvégeztem a főiskolát és magamra maradtam, másfél évig tanítottam. Közben rájöttem, hogy inkább az írással szeretnék foglalkozni. Nagyon sokáig a fejem fölött lebegtek az olvasmányélményeim, és meghatározták az írói beszédmódomat. Aztán volt egy pont, amikor arrogáns módon próbáltam magamról minden olyan terhet ledobni, amely a szabadságomat korlátozta. Ezáltal az írásnak olyan szabad pillanatát éltem át, ami mellett addig elmentem. Az írás a mai napig élmény számomra, segítségével megtapasztalhatom, hogy milyen szabadon élni a világban. Valószínűleg ugyanezt az utat jártam volna végig akkor is, ha nem kerülök bele ebbe az irodalmi társaságba, csak több időre lett volna szükségem terveim megvalósításához.

– *Az első publikációhoz képest igen későn látott napvilágot első köteted, a Haggyatok lótszülésben. Milyen út vezetett a könyv megjelenéséig?*

– Hosszú előjátéka volt a könyv megjelenésének. Már 1988-ban összeállítottam egy kötetet, amit beadtam egy kiadóhoz, el is fogadták, végül mégsem adták ki. Időközben gyűlt az anyag, kéziratok születtek, és 1992-re állt össze egy újabb könyv, amit a *JAK* és a *Pesti Szalon* jelentetett meg. Jó néhány olyan szöveg volt az 1988-as anyagban, ami nem került bele a *Haggyatok lótszülésben* című kötetembe, mert az új írások már más hangvételűek voltak. Érdekes azonban, hogy éppen a kimaradt művek jelentek meg a *Körkép* című antológiában.

– *Verssekkel indultál, de áttértél a kisprózák írására. Mi késztetett erre a váltásra?*

– Valószínűleg azért váltottam, mert versíróként nem fogadtak el. Nem közölték a verseimet azzal az indokkal, hogy versben is prózát írok. Prózáimat megjelentették, bár azokat inkább versszerűnek találták. Elég kevés lehetőség volt akkoriban megjelenéshez jutni, így emberi gyengeségből megpróbáltam olyan szövegeket írni, amelyeket publikálhatok. A próza mellett azonban mindig írtam, és ma is írok verseket.

– *Miben különbözik a kétféle írástechnika? Mi határozza meg, hogy egy élményből vers vagy próza születik?*

– Maga az élmény határozza meg. Egy pillanatképből, ami egy rövid szegmentuma az ember érzékelésének, inkább vers születik. Egy olyan élményből, ami nagyobb történetvilágot nyit meg, inkább prózát írok. Mondok erre egy konkrét példát. Az *Éji fagott* című versem egy éjszakai vasútállomás, egy üres peron képi világából jött létre. Ebből a látványból nem lehetett volna prózát írni. Amikor azonban a vonaton megláttam egy embert, aki egy facsetetét visz a vállán, ez a kép elindított bennem egy történetet, amit csak prózában írhattam meg.

– *Első könyvedet igen ellentmondásosan fogadta a kritika. Voltak, akik elismerően írtak sajátos szövegeidről, míg mások elutasítón nyilvánítták ki véleményüket a kötetről. Ugyanez a kettség az olvasókra is jellemző volt. Hogyan élted meg mindezt?*

– Foglalkoztatott, mert bizonytalan voltam. Nem tudtam pontosan magam sem, hogy mi az, amit csinálok. Olyat írtam, ami nem hasonlított a hagyományos szövegkezeléshez. Ez az írásmód nem avantgárd gesztus volt, nem akartam ezáltal kitérni, hanem számomra ez lett az egyetlen lehetséges megszólalási forma. A célom az volt, hogy a nyelv által létrehozható, de nem a klasszikus irodalom eszközeit felhasználó írásmódot alakítsak ki. Éppen ezért meg kellett tanulnom különválasztani a kritikusok elvárását és a számomra legőszintébb és leghitelesebb nyelvkezelést. A bizonytalanság sokáig elkísért. Írói tevékenységemnek hosszú ideig nem volt formai meghatározója, irányvonala. Érdekes módon ez mostanra alakult ki. Ezt úgy fogalmaztam meg magamnak, hogy eddig a bizonytalanságom írt körül, ma pedig a bizonyosságom. Ebben a két különböző állapotban az ember nyilván másképpen fogadja a kritikákat.

– *Műveid olvasásakor az volt a benyomásom, hogy folyamatosan azt írtad, amit akartál, vagyis már pályakezdesedre sem volt jellemző az útkeresés, az egyéni hang kimunkálására irányuló törekvés. Jól látom ezt?*

– Csak ennek látom értelmét. Ugyanakkor nem vonom kétségbe, hogy van olyan írói attitűd is, amely az olvasó elvárásainak örömmel és szeretettel meg akar felelni. Amikor leírok valamit, nem tudok olvasókra gondolni. Azt reméltem, hogy nemcsak én vagyok érzékeny ezekre a szövegekre, hanem mások is szeretik ezt az írásmódot. Ha nem is sokan, de néhányan elolvassák műveimet, ami azt igazolja, hogy szövegeim alapvetően nem idegenek az ember természetétől és nyelvkezelésétől.

– *Írásaidnak van néhány világirodalmi előképe. Kiket említenél az alkotók közül?*

– Elsősorban Joyce *Ulyssese*, valamint Thomas Bernhard és Beckett művei jelentettek megrázó élményt számomra. Ezek olvasása közben arra döbbsentem rá, hogy nem egy objektív irodalmi szöveget tartok a kezemben, hanem van egy összetéveszthetetlen hangjuk ezeknek az írásoknak: még a klasszikus szövegformálású művekből is kisugárzik az író személyisége.

– *Hogyan fogadtad, amikor fellépésedet követően többen is Esterházy-epigonnak bélyegeztek?*

– Azokon kívül, akikhez közel állnak a szövegeim, sokan félremagyarázták írásaimat. Esterházy írásaira finom, ravaszkas hangvétel jellemző, amely hozzám is közel áll. Epi-gonizmusról azonban nem beszélhetünk.

– *Tárcanovelláid olvasása közben Örkény egypercesei is felidéződhetnek bennünk. Szándékos volt-e ez a kapcsolódás?*

– Egyáltalán nem volt szándékos. Ezek a rövid írások először a *Délmagyarország* utolsó oldalának tárcarovatában jelentek meg. Ez éppen egy Örkény-egyperces terjedelmének felel meg. A szövegek terjedelme és a bennük felbukkanó ironia óhatatlanul emlékeztet Örkény egyperceseire. Ugyanakkor legalább ekkora különbözőségek is vannak.

– *A Haggyatok lótoszülésben című könyvedben olvashatjuk: „Nem szeretek olyat olvasni, amelyben minden úgy történik, ahogy meg van írva...” – Majd így fogalmazol: „Szeretem az írásokat jól befejezni: megragadom az alkalmat: ezúton kívánok magamnak sok sikert.” Ezek a figyelemfelkeltő mondatok nemcsak az első kötetre vonatkoznak, hanem a későbbi írásokra is. Minden szövegedben a mondat fontosabbá válik a történetnél. Mennyire volt ez tudatos akkor?*

– Ez alkati kérdés. Írói alkatom a magyar irodalom pillanatnyi kontextusában így tudott érvényre jutni. Bizonyára vannak ebben tudatos dolgok is, de mindig a fantázia viszonylag intelligensen irányítható részével szerettem dolgozni – ami persze tudatosságot is feltételez. Az életem és az írás olyan módon fonódik össze, hogy egységes egészet alkot. Úgy érzem, ha mindezt analizálnám, akkor egy holttestet boncolnék szét, nem az egység lényegét fogalmaznám meg.

– *A Képlapok a barlangszájából ötvenkét fejezetben rövid, néhány soros írásokat tartalmaz. Mennyiben jelent változást és megújulást ez a könyv a korábbiakhoz képest?*

– Ezzel a könyvvel indult el egy folyamat, amely a mai napig tart. Ha tíz év múlva sikerül megvalósítanom, amit elterveztem, és készen lesz több ezer oldalnyi szöveg, akkor jól látható lesz majd, hogy az írásaimnak volt egy fölvezető szakasza, amikor nem tudtam, hogy mit csináljak. Sok mindent kipróbáltam: írtam rövidet, hosszút, még rövidebbet. A próbaidőszak után már nagyobb kompozíciókban gondolkodtam. A *Képlapok*ba bekerült, de már évekkorábban keletkezett rövid szövegeket egységként kezeltem, és megpróbáltam csak így írni.

– *2001-ben egy regénnyel álltál elő. Mi hította életre ezt a művet?*

– Elsősorban az, hogy kipóbáljam, milyen regényt írni. Másrészt a kiadóm azzal biztatott, hogy a regény az a műfaj, amellyel több olvasóhoz el lehet jutni. A *Két kézzel búcsúzik a leopárd* végül nem hozta meg a várt eredményt, mert ez a mű is olyan lett, mint a többi szöveg. Három évig készültem fejben a regény megírására. Vettem spirálfüzeteket és tollakat, és hetente húsz oldalt mindig megírtam. Először egy Szegedről szóló regényt akartam írni, aminek az lett volna a címe, hogy *Nyakam, Szeged*. Ezt az anyagot túl erősnek és valóságosnak éreztem, ezért úgy döntöttem, hogy az eredeti elképzelés szerint nem írom meg, de részleteit fölhasználva mégis elhelyezem a készülő regényben. Elképzeltem egy olyan szituációt, amelyben egy fordítóval kezdek levelezni. Különleges és izgalmas kaland és élmény volt számomra a regényvilág megalkotása.

– *Ahogy említetted, tudatosan regényt írtál, nem pedig írás közben álltak össze regénnyé a mű részletei. Miben különbözött ennek megírása korábbi könyveid létrehozásától?*

– Tudtam az elejét és a végét a könyvnek. Fejemben voltak a regény egyes helyszínei és jelenetei. A ráfordított idő szempontjából is nagy a különbség, hiszen egy novellát néhány óra alatt megírok, a regény alakulásának hónapjai, esetleg évei alatt csak egyetlen világgal foglalkozom.

– *A regény során folyamatosan változnak a nézőpontok, változik a narrátor személye. Miért volt szükség erre?*

– A narrációk azért úsznak át egymásba, mert ezzel az objektív és szubjektív világ, a valóságosság és a fantázia összemoshatóságát akartam tükrözni. Elsősorban az érdekelt, hogy hogyan kopírozódik rá Kremkus leveleire az én személyiségem, illetve egy narrátor személyisége és beszéde. A regényben legalább három rétegben található ez a narrációs szál, és állandóan változik, hogy mikor melyik sejlik föl.

– *Az ideai könyvhétre jelent meg legújabb köteted, a Feltétlen emberek. Beszélne róla?*

– A könyv alapját a – korábban már a *Délmagyarországban* olvasható – Józsi bácsis történetek adták. Ezek a laza, komikus írások egy kicsit hasonlítanak a mostanában látható, vicces tévésorozatokhoz. A könyvben három szereplőt mozgatok, akik egy ponton találkoznak. Ha a novellákat összeolvassuk, akkor egy regényre emlékeztető, kerek, egész művet kapunk. A *Feltétlen emberek* szórakoztatóbb, könnyedebb hangvételű és – reményeim szerint – olvasóbarátabb könyv, mint az eddigiek.

(Az interjú 2003. május 29-én készült.)